

III.

Knjižnični sadržaji i programi za manjinske skupine

LGBTIQ građa u velikim narodnim knjižnicama u Republici Hrvatskoj

Martina DRAGIJA IVANOVIĆ

Odjel za informacijske znanosti
Sveučilište u Zadru
mdragija@unizd.hr

Zrinka DŽOIĆ

Odjel za informacijske znanosti
Sveučilište u Zadru
zdzoic@unizd.hr

Sanjica FALETAR

Odsjek za informacijske znanosti
Filozofski fakultet u Osijeku
sfaletar@ffos.hr

SAŽETAK

Cilj istraživanja bio je vrednovanje zbirke narodnih knjižnica u šest najvećih gradova u Republici Hrvatskoj (Zagreb, Split, Rijeka, Osijek, Zadar i Velika Gorica) s obzirom na zastupljenost LGBTIQ građe u njihovim fondovima. Istraživačka pitanja postavljena su kako bi se istražila zastupljenost LGBTIQ građe u navedenim knjižnicama u odnosu na preporučene naslove te kako bi se istražilo postoje li odstupanja u zastupljenosti LGBTIQ građe s obzirom na različite tipove knjižnica (I., II. i III. tip prema Standardima za narodne knjižnice). Korištena je metoda usporedbe, koja je analizirala knjižnične zbirke u odnosu na preporučene naslove koje su odabrani lokalni relevantni stručnjaci za LGBTIQ problematiku predložili za uključivanje u fond narodnih knjižnica. Istraživanje je provedeno od travnja do lipnja 2018., a podaci su ponovno provjereni u studenome 2023. godine. Rezultati ovog istraživanja, analizirani prema veličini i tipu knjižnica, pružaju uvid u stanje knjižničnih zbirki u Hrvatskoj u određenom trenutku i dovode do zaključka da je zastupljenost LGBTIQ građe relativno zadovolja-

vajuća. Dobiveni su rezultati, u načelu, usklađeni s rezultatima sličnih stranih istraživanja koja su uglavnom provedena u razvijenim zemljama engleskoga govornog područja, upućujući na veću zastupljenost LGBTIQ građe u knjižnicama većih gradova. Unatoč ograničenjima istraživanja (mali uzorak, subjektivnost odabira naslova i aktualnost popisa) istraživanje naglašava važnost potpore narodnih knjižnica u razvoju tolerantnih zajednica i osiguravanju građe za LGBTIQ populaciju. Inkluzivni knjižnični fondovi ključni su za prevladavanje društvenih predrasuda i pružanje podrške ranjivim skupinama u društvu.

KLJUČNE RIJEČI: izgradnja knjižničnih zbirki, uključive knjižnične zbirke, LGBTIQ populacija, LGBTIQ građa, narodne knjižnice

1. Uvod

Sve važnija odgovornost narodnih knjižnica u suvremenom društvu s jedne je strane informacijska – postiže se kroz osiguravanje pristupa informacijama i izgradnju zbirke za sve njezine članove, dok je s druge strane društvena – ostvaruje se kroz promicanje kritičkog razmišljanja poučavanjem informacijske pismenosti s ciljem ostvarivanja društvene jednakosti. Uloga narodnih knjižnica spram LGBTIQ zajednice je, u skladu sa specifičnim korisničkim potrebama, osigurati pristup odgovarajućim informacijama i zbirkama, stvarati sigurna okruženja te pružati usluge u procesu njihova propitivanja, konstruiranja i potvrde identiteta. U ovom radu rabi se kratica LGBTIQ, koja podrazumijeva lezbijke, gej, biseksualne, transrodne, interseksualne i *questioning* osobe (osobe koje nisu sigurne u svoju seksualnost).

Unutar krovne strukovne knjižničarske organizacije IFLA (*International Federation of Library Associations and Institutions*) u 2023. godini djeluje dvanaest specijalnih interesnih skupina (SIG) odnosno radnih skupina, koje odražavaju društveno poslanje profesije i njezinu usmjerenost na različite korisničke skupine, među kojima važno mjesto zauzimaju i LGBTIQ korisnici. IFLA-ina LGBTIQ radna skupina okuplja istraživače i praktičare koji promišljaju o posebnostima ove korisničke skupine, donose smjernice i upute za rad u okviru knjižnice kao i pozitivne primjere iz prakse kako uspješno stvarati zbirke potrebne navedenoj zajednici korisnika. Ova radna skupina u svojim zada-

ćama navodi da LGBTIQ zbirke trebaju sadržavati različitu građu koja potiče na kritičko razmišljanje o pitanjima seksualnosti i rodnog identiteta. Također, potiču dijalog između knjižničara te formalnih i neformalnih LGBTIQ organizacija kako bi zajedničkim snagama stvarali ozračje za aktualizaciju i promicanje društvene pravde (IFLA, n.d).

Knjižnična građa i usluge za LGBTIQ korisnike imaju uporište u međunarodno priznatim knjižničnim standardima koji odražavaju potrebe i interese pojedinaca i skupina u raznolikim lokalnim zajednicama (IFLA-ina Izjava o slobodnom pristupu informacijama, 1999; IFLA-in i UNESCO-ov Manifest za narodne knjižnice, 2022), ali i nekim univerzalnim dokumentima kao što je UN-ova Deklaracija o ljudskim pravima (UN, 1948) i prva strategija Europske unije (2020) za ravnopravnost LGBTIQ osoba pod nazivom *Unija ravnopravnosti* za razdoblje od 2020. do 2025. godine. U ovom je kontekstu posebno važna i Glasgowska deklaracija o knjižnicama, informacijskim službama i intelektualnoj slobodi, u kojoj IFLA 2002. godine, povodom svojeg 95. rođendana, proglašava fundamentalno pravo svakog čovjeka na pristup informacijama i slobodu izražavanja bez ikakvih ograničenja. IFLA (2002) u tom dokumentu, uz podršku svojih članica iz cijelog svijeta, brani i promovira intelektualne slobode u skladu s UN-ovom Deklaracijom o ljudskim pravima. Međunarodna profesionalna zajednica naglašava pritom da je posvećenost intelektualnim slobodama osnovna odgovornost i obaveza knjižničara i informacijskih stručnjaka širom svijeta koja mora biti jasno izražena u etičkim kodeksima te treba biti dokazana u praksi. Svaka stavka Glasgowske deklaracije upućuje na prethodnu konstataciju da su narodne knjižnice mjesta u kojima svaki korisnik nesputano treba doći do potrebnih informacija bez obzira na osobne specifičnosti, stavove većine ili društva u cijelosti te osobne stavove knjižničara.

Knjižnice i njihove informacijske službe moraju, dakle, svim svojim korisnicima omogućiti ravnopravan pristup građi, izvorima i uslugama. Pri njihovoj organizaciji ne smije se dopustiti nikakav oblik diskriminacije iz bilo kojeg razloga. Knjižnice trebaju biti snažne predvodnice u obrani ljudskih prava i uspostavi društvene pravde u svrhu uspostavljanja demokratskog i tolerantnog okruženja unutar svoje zajednice, ali i šire.

Važno uporište, u ovom kontekstu, predstavljaju i etički kodeksi krovne knjižničarske udruge (IFLA, 2012) i nacionalnog stručnog udruženja (Hrvatsko knjižničarsko društvo) putem kojih se štite prava korisnika, ali i zaposle-

nika. Budući da je svrha Etičkog kodeksa (HKD, n.d.) upoznati nove članove struke s pravilima profesionalnog ponašanja te podsjetiti iskusne knjižničare na njihovu profesionalnu odgovornost pred javnošću u njemu se taksativno navodi osam općih načela koja osiguravaju profesionalnost u radu, od kojih su tri za potrebe ovog rada ključna: jednak pristup informacijama za sve korisnike bez obzira na njihova osobna obilježja, posebne potrebe, spol, nacionalnu pripadnost, vjeru, političko opredjeljenje i društveni status; primjenu profesionalne prosudbe, bez utjecaja političkih, moralnih i vjerskih gledišta ili materijalnog interesa; suprotstavljanje i neprihvatanje bilo kojeg oblika cenzure.

Narodne knjižnice sigurna su mjesta za ranjive skupine u društvu, a LGBTIQ populacija u Hrvatskoj prepoznata je kao ranjiva skupina. Naime, recentni izvještaji udruge Zagreb Pride o stanju ljudskih prava LGBTIQ osoba u Republici Hrvatskoj u periodu od 2018. do 2022. godine upućuje na porast zločina iz mržnje i govora mržnje, pri čemu su nasilje nad LGBTIQ osobama, predrasude i socijalna distancija iznimno izraženi (Jurčić i Dota, 2023). Osim izvještaja navedene nevladine organizacije, dosadašnja znanstvena istraživanja za područje Republike Hrvatske pokazala su kako je razina neravnopravnosti, diskriminacije, nasilja i govora mržnje spram LGBTIQ populacije zabrinjavajuća (Hodžić i Štulhofer, 2017; Kovčo Vukadin, 2020; Dergić, 2022; Kuća ljudskih prava, 2022). Nadalje, Udruga Lori (2022) u rezultatima istraživanja o iskustvima i potrebama mladih LGBTIQ osoba u Hrvatskoj navodi nisku razinu otvorenosti o svojem LGBTIQ identitetu zbog straha od neprihvatanja, diskriminacije ili nasilja. Iako je riječ o istraživanju unutar populacije srednjoškolaca, dio ispitanih mladih navodi da su knjižničari/ke „osobe od povjerenja“ čija im je podrška važna.

S obzirom na opisanu situaciju, nužno je da i narodne knjižnice u Hrvatskoj prepoznaju LGBTIQ osobe kao ranjivu društvenu skupinu te svojim programima i zbirkama pridonesu njihovu osjećaju pripadnosti i prihvaćanja u zajednici. A budući da su knjižnične zbirke temelj svake knjižnice, u kontekstu ove teme nužno je literaturu LGBTIQ tematike uključiti u zbirke, birajući je prema načelima kakvoće i potražnje, te omogućiti njezino nesmetano korištenje.

Kako bi se pridonijelo boljem razumijevanju ove problematike, u ovom se radu analiziraju fondovi odabranih narodnih knjižnica u Republici Hrvatskoj kako bi se utvrdilo koliko su raznoliki i uključivi u odnosu na građu LGBTIQ tematike.

2. Pregled literature

Knjižničari u Hrvatskoj i u svijetu suočavaju s brojnim izazovima u svojem radu s LGBTIQ populacijom. Za potrebe ovog rada izdvojeni su autori na temelju tematskih pretraživanja dostupnih izvora za koje smatramo da su važni za temu izgradnje zbirke LGBTIQ literature u narodnim knjižnicama. Primjerice, Gough i Greenblatt (2010, 171), Day (2013), Thompson (2019) te Alexander i Miselis (2007) u svojim radovima govore o naporima i izazovima s kojim se suočavaju narodni knjižničari u izgradnji zbirke LGBTIQ literature. Narodne knjižnice namijenjene su svim pripadnicima zajednice, a napose onima kojima treba bilo kakav oblik potpore kao što su pripadnici LGBTIQ zajednice. Međutim, nije se dovoljno ovom skupinom baviti samo na deklarativnoj razini, već je važno u svojem se svakodnevnom radu otvoriti te postati, kako Day (2013: 46) kaže, vidljivo *gay-friendly*. Autorica smatra da na taj način knjižnice „daju nadu dijelu populacije koja ima malu podršku u zajednici“. S druge pak strane, knjižnice svojim aktivnostima, javnim djelovanjem i opredjeljenjem mogu, prema Day (2013: 47), obrazovati širu zajednicu te na taj način jačati toleranciju i prihvaćanje. U ovom kontekstu potrebno je istaknuti mišljenje Morisseya koji smatra da „nije uloga knjižnice odrediti što je moralno prikladno, već je potrebno omogućiti pristup dovoljnom broju izvora tako da svaki pojedinac može donijeti odluku za sebe“ (Morissey, 2008; 165, preuzeto iz Thompson, 2019: 1).

Budući da je jedan od prvih koraka u izgradnji knjižničnog fonda analiza zajednice koja nam daje uvid u strukturu populacije zajednice u kojoj knjižnica djeluje, moramo se zapitati tko su mogući korisnici LGBTIQ građe u knjižnicama. Strani autori u tom kontekstu upozoravaju na široku lepezu potencijalnih korisnika. Interes za ovu vrstu građe imaju ne samo LGBTIQ osobe nego i njihove obitelji i prijatelji, te svi oni koji se bave obrazovanjem ili zdravljem (Simpson, 2006: 49; Gough i Greenblatt, 2010: 167) te stoga izgradnji tih zbirki treba postupiti promišljeno i planski, a pregled inozemne stručne literature pokazuje da je interes inozemnih istraživača i knjižničara za temu izgradnje knjižničnih zbirki za LGBTIQ populaciju znatan.

Izgradnja LGBTIQ zbirki u knjižnicama treba se oslanjati prije svega na temeljne dokumente kao što su IFLA-in i UNESCO-ov Manifest za narodne knjižnice (2022) koji navodi da knjižnice trebaju nabavljati visokokvalitetnu

građu, koja je relevantna u odnosu na lokalne potrebe i uvjete te građu koja odražava jezičnu i kulturnu raznolikost zajednice. Posebno se pritom ističe da knjižnične zbirke i usluge ne smiju biti izložene nikakvim oblicima ideološke, političke ili vjerske cenzure, niti komercijalnom pritisku (IFLA-in i UNESCO-ov Manifest za narodne knjižnice, 2022: 2). Izgradnja knjižničnih zbirki odgovoran je i zahtjevan posao (Johnson, 2018: 24–25; Evans, 2005: 49–69), a knjižničari u procesima odabira knjižnične građe moraju promišljati ne samo o balansiranju između temeljnih načela izgradnje zbirke (potražnja vs. kvaliteta) nego moraju posebnu pozornost posvetiti svojim osobnim vrijednostima i uvjerenjima kako njihove odluke o nabavi ne bi bile subjektivne ili pod utjecajem nekog oblika cenzure. Među kriterijima za selekciju građe, koju navode relevantni autori u području, kao što su Evans (2005), Clayton i Gorman (2001) te Johnson (2018), u kontekstu ovog rada bitni su sljedeći kriteriji: a) opseg građe dostatan da udovolji potrebama svih članova zajednice te b) građa raznolika po sadržaju i tematici. Jedino fond koji je izgrađen na ovim postulatima jamstvo je uključivog i uravnoteženog fonda koji u sebi uključuje i LGBTIQ literaturu i dobra je podloga za tolerantnu sredinu koja neće dovesti do cenzure.

U literaturi je primjetan trend istraživanja kojima je cilj upozoriti na probleme s kojima se susreću knjižničari pri izgradnji LGBTIQ zbirke u praksi. Kao jedan od najvećih izazova brojni autori ističu problem cenzure. O tome su pisali Alexander i Miselis (2007), Gough i Greenblatt (2010), Day (2013), Downey, Antell i Strothmann (2013), Fogle Kurtz (2018), Thompson (2019), Betts-Green (2020) te Clark-Hunt i Creel (2023). Navedeni autori suglasni su u tvrdnjama da je selekcija građe izazovan posao, i to prije svega zbog donošenja odluka o tome što će postati dio fonda, a što neće. Međutim, kao što Thompson kaže, „ljudi slijede politike, ali su nedosljedni“ (2019: 2). U situacijama kada moraju opravdati svoje odluke o nenabavljanju LGBTIQ građe, najčešći su izgovori sljedeći (Gough i Greenblatt, 2010):

1. „moja knjižnica ne osigurava građu za posebne grupe korisnika
2. u području koje pokriva moja knjižnica žive samo heteroseksualne osobe. Čini mi se da se lezbijke, gej muškarci i ostali ne koriste mojom knjižnicom
3. teško je odabrati kvalitetnu LGBTIQ građu

4. ne osjećam se dovoljno stručan za odabir te građu
5. korisnici bi se mogli koristiti internetom i međuknjižničnom posudbom da dođu do te građe
6. kupnja LGBTIQ građe bila bi promocija rodne ili seksualne *nekonformnosti*
7. osobno mi je neugodno izlagati se onomu što neki od ovih materijala opisuju; te stvari (građa op. a.) ne pripadaju mojoj knjižnici; ne odobravam ljude koji nisu u skladu s konvencionalnim ponašanjem ili zanimanjem za čitanje/slušanje/gledanje
8. moja knjižnica nema dovoljno sredstava da nabavi tu građu.“

Svi navedeni razlozi, odnosno izgovori za nenabavljanje LGBTIQ građe predstavljaju zapravo neki oblik autocenzure (Downey, 2016; Fogle Kurz, 2018; Thompson, 2019) jer Downey (2016) kaže da autocenzura „čak nije aktivnost, već nedostatak akcije“, odnosno autocenzuru smatra tek oblikom pasivnosti. Clark-Hunt i Creel (2023) godine proveli su istraživanje u kojem su željeli dobiti odgovor na pitanje kakva su iskustva narodnih knjižničara s cenzurom. Istraživanje je provedeno 2022. godine u Sjedinjenim Američkim Državama metodom intervjua, a cilj istraživanja bio je istražiti utjecaj i ozračje koje su slučajevi cenzure imali na knjižnice. Istraživanje je provedeno na uzorku od sedam knjižničara koji su izabrani na dva načina – istraživači su direktno kontaktirali s knjižničarima nakon što su se slučajevi cenzure pojavili u vijestima ili se o slučajevima doznalo putem *mailing* lista. Istraživačka pitanja u ovom istraživanju bila su: Kakav je bio utjecaj slučaja cenzure te kako je cenzura utjecala na njih osobno i na posao? Drugo pitanje bilo je detektirati elemente koje ispitanici smatraju važnima za ishod slučaja cenzure. Rezultati analize pokazali su da je ključan čimbenik za rješavanje cenzure adekvatna podrška zajednice koja je često podijeljena po situacijama koje su dovele do cenzure. Također, rezultati pokazuju da je za uspješno rješavanje situacija s cenzurom potrebna podrška donositelja odluka i financijera. Knjižničari uključeni u ovo istraživanje kao primjere cenzure često navode upravo one koje se u literaturi povezuje s LGBTIQ zbirkom (Clark-Hunt i Creel, 2023).

Nadalje, dio je autora u svojim radovima uputio na važnost smjernica za nabavu kao temeljnog dokumenta za izgradnju kvalitetnoga, uključivog i raznolikog fonda (Thompson, 2019; Betts-Green, 2020; Clark-Hunt i Creel,

2023). Smatraju se i dokumentom kojim se započinje bitka protiv cenzure (Clark-Hunt i Creel, 2023: 191), međutim služe i kao putokaz samim knjižničarima kako bi osvijestili sebi važnost izgradnje i očuvanja raznolikosti knjižničnog fonda (Betts-Green, 2020). Dobro osmišljene i napisane smjernice mogu poslužiti i kao važno pomagalo u rješavanju korisničkih pritužbi.

Fogle Kurz smatra da se problemi s kojima se susreću knjižničari pri uključivanju LGBTIQ građe u fondove knjižnica mogu podijeliti na sljedeće kategorije: financijske poteškoće, cenzura unutar poslovanja knjižnice i autocenzura (Fogle Kurz, 2018). Financijski problemi često mogu utjecati na nabavu. Što se tiče cenzure unutar poslovanja knjižnice, misli se na namjerno prikrivanje nekog naslova od djelatnika ili odugovlačenje pri obradi. O istom problemu piše i Downey (2016). Naime, knjižnice mogu otežavati pristup LGBTIQ građi na način da ih okarakteriziraju kao specijalne zbirke kojima se korisnici mogu koristiti samo uz pomoć knjižničara. Na problem označivanja LGBTIQ literature na policama, knjigama i slikovnicama u knjižnici upozorila je Day (2013).

Jedan od prije spomenutih izgovora za izbjegavanje nabave jest da „teško je odabrati kvalitetnu LGBTIQ građu“. Međutim, dio spomenutih autora upravo govori o mogućnostima rješenja ovog problema. Postupak selekcije građe može biti olakšan pomoću pomagala kao što su anotirane, vjerodostojne bibliografije ili popisi preporučenih naslova. Tako jedan dio autora upućuje na izvore kao što je ALA Rainbow Booklist (<https://glbtrt.ala.org/rainbowbooks/>) (Thompson, 2019). Na stranicama Američkoga knjižničarskog udruženja (American Library Association-ALA) nalazi se publikacija *Open to all: Serving the GLBT Community in Your Library* čija je svrha pomoći knjižničarima u izgradnji zbirke i pokretanju knjižničnih programa i aktivnosti za LGBTIQ osobe. U priručniku se nalaze poveznice na pomagala pri selekciji građe kao i upute o strukturi smjernica za nabavu. Kako bi odgovorio na pitanje koje često muči knjižničare u praksi, a to je koje naslove nabaviti, kojim pomagalima (na primjer popisima preporučenih naslova i bibliografijama) vjerovati, Ridinger (2014) analizirao je informacijske izvore koji pokrivaju LGBTQ teme od 2003. do 2013. godine te identificirao niz kvalitetnih pomagala za selekciju građe u obliku tiskanih publikacija, *online* baza podataka (besplatan pristup i uz naknadu) i izvora dostupnih na internetu (Ridinger, 2014: 6).

Zastupljenošću LGBTIQ građe u knjižničnim fondovima, što je tema ovog rada, bavilo se više stranih autora u zemljama engleskoga govornog područja

(SAD-u, Kanadi, Australiji i Velikoj Britaniji). Većina ih je zaključila da narodne knjižnice u tim zemljama ne nabavljaju LGBTIQ naslove u dovoljnoj mjeri te da su te zbirke u istraživanim knjižnicama neujednačene pri čemu najčešće manje knjižnice posjeduju i manje zbirke LGBTIQ građe (Rothbauer i McKechnie, 1999; Howard, 2005; Hilton Boon i Howard, 2004; Chapman i Birdi, 2016; Brendler et al., 2017; Griffin, 2021). S obzirom na činjenicu da je u Hrvatskoj jako mnogo knjižnica u manjim i malim mjestima i selima, iznimno je važna tema kojom se bavi Betts-Green (2020) u svojem radu *We Could Do Better: Librarian Engagement in LGBTQ Collection Development in Small and Rural Public Libraries in the Southern U.S.*, gdje problematizira važnost uključivih i raznolikih zbirki u narodnim knjižnicama u ruralnim i malim mjestima koja su poznata po konzervativnom okruženju i anti-LGBTIQ osjećajima (Betts-Green, 2020). Ovdje valja također istaknuti da je sadržajna analiza fondova manjih ruralnih knjižnica u južnom dijelu SAD-a uputila na nedovoljnu zastupljenost LGBTIQ literature u knjižničnim fondovima te da je u istome tom istraživanju utvrđeno da su problemi s kojima se knjižničari suočavaju pri izgradnji LGBTIQ zbirki istovjetni tzv. klopka pri izgradnji knjižničnih zbirki koje ističu Downey, Antell, Strothmann (2013).

U Hrvatskoj su se problematikom knjižničnih usluga za LGBTIQ populaciju bavili rijetki autori. Primjerice, Pikić i Barbarić (2020) istražile su ulogu narodnih knjižnica u životu LGBTIQ populacije, te su doznale da se većina ispitanika (koji su pripadnici te korisničke skupine) vrlo rijetko ili nikada ne koristi narodnim knjižnicama te da hrvatske narodne knjižnice ne posjeduju dovoljno LGBTIQ građe. Također, napisana su tri diplomatska rada (Džoić, 2016; Žalac Čičak, 2019; Golub, 2022) i objavljen je jedan znanstveni rad (Faletar, 2024) čiji je cilj bio, pored ostalog, istražiti koliko je LGBTIQ građa zastupljena u pojedinim hrvatskim narodnim knjižnicama. Većina je navedenih autora utvrdila da je LGBTIQ građa u istraživanim narodnim knjižnicama nedovoljno zastupljena, pri čemu se pokazalo da je LGBTIQ građa u pravilu zastupljenija u knjižnicama u većim gradovima (Džoić, 2016; Žalac Čičak, 2019; Golub, 2022). Potrebno je ovdje istaknuti da su sva navedena istraživanja vrednovala LGBTIQ građu u fondovima hrvatskih narodnih knjižnica pomoću metode usporedbe, ali u različitim knjižnicama. Primjerice, Džoić je analizirala zastupljenost LGBTIQ građe u fondovima narodnih knjižnica u Zadarskoj, Splitsko-dalmatinskoj i Šibensko-kninskoj županiji, Žalac Čičak

istražila je fondove narodnih knjižnica Primorsko-goranske županije, Golub se usmjerila na fondove matičnih narodnih knjižnica, a Faletar je vrednovala zbirke narodnih knjižnica u Osječko-baranjskoj županiji. Nadalje, iako su se svi autori u analizi koristili metodom usporedbe i određenim preporučenim popisima, metodologija njihove izrade dijelom se razlikovala kod različitih autora što je nužno rezultiralo popisima koji su se samo djelomično podudarali. Džoić se, primjerice, u svojem diplomskom radu koristila popisom koji je sadržavao 55 jedinica, Žalac Čičak 56 jedinica, Golub 139 jedinica, a Faletar 86 jedinica. Istraživanje predstavljeno u ovom radu nadopunjuje dosadašnje spoznaje do kojih su došli drugi autori u svojim istraživanjima (ali koji, nažalost, još uvijek nisu objavljeni u stručnim publikacijama) s obzirom na to da su autori analizirali zastupljenost LGBTIQ građe u narodnim knjižnicama u šest najvećih gradova u Republici Hrvatskoj (Zagreb, Split, Rijeka, Osijek, Zadar i Velika Gorica). Iako su svi gradovi, osim Velike Gorice, bili uključeni u analizu koju je provela Golub, u tim su dvama istraživanjima korišteni različiti popisi za analizu fonda što u konačnici daje bolji uvid u stvarno stanje istraživanih knjižničnih fondova jer je na specifičan način umanjena subjektivnost kao prepoznati nedostatak korištene metode.

Na koncu, možemo reći da domaći i strani autori predstavljeni u ovom pregledu literature u svojim radovima upozoravaju na nedostatak LGBTIQ naslova u fondovima narodnih knjižnica i potiču knjižničare na propitkivanje svojih postupaka u procesu nabave kao i kritičkom promišljanju o etičkim aspektima izgradnje knjižničnih zbirki. Osobe koje su zadužene za nabavu građe u knjižnicama imaju veliku moć. Oni odlučuju što će biti, a što neće biti dostupno korisnicima. O njima ovisi kako će se fond razvijati i hoće li se uspjeti oduprijeti potencijalnoj cenzuri. Downey (2016) ovu poziciju opisuje na sljedeći način: „Kada odlučujemo što ćemo čitati i što nećemo čitati, to je sloboda. No kada odlučujemo što će čitati netko drugi, to je gušenje osobnih sloboda.“ Knjižničari, kao osviješteni i proaktivni profesionalci, stoga moraju biti svjesni utjecaja koji građa koju nabavljaju može imati na LGBTIQ osobe, njihovu svijest o vlastitom identitetu te općenito njihovu percepciju i položaj u društvu (Gough i Greenblatt, 2010; Downey, Antell, Strothmann, 2013; Fogle Kurz, 2018; Clark-Hunt i Creel, 2023).

Upravo na tom tragu provedeno je i istraživanje koje će biti predstavljeno u ovom radu.

3. Istraživanje

3.1. Cilj i istraživačka pitanja

Cilj je istraživanja bio vrednovati zbirke narodnih knjižnica u šest najvećih gradova u Republici Hrvatskoj (Zagreb, Split, Rijeka, Osijek, Zadar i Velika Gorica) s obzirom na zastupljenost LGBTIQ građe u njihovim fondovima. Istraživanjem se pokušalo odgovoriti na sljedeća istraživačka pitanja:

1. U kojoj je mjeri LGBTIQ građa zastupljena u šest najvećih hrvatskih narodnih knjižnica u odnosu na listu preporučenih naslova?
2. Postoji li razlika u zastupljenosti LGBTIQ građe između knjižnica u većim i manjim gradovima, odnosno među pojedinim tipovima ispitanih narodnih knjižnica (I., II. i III. tip prema Standardima za narodne knjižnice)?

3.2. Metodologija

U istraživanju je primijenjena metoda usporedbe koju Comer (1981) smatra jednom od najstarijih i najtradicionalnijih načina vrednovanja knjižnične zbirke, a koja je korištena i u većini ranijih domaćih istraživanja o ovoj temi (Džoić, 2016; Žalac Čičak, 2019; Golub, 2022; Faletar, 2024). Ta metoda uspoređuje knjižničnu zbirku s odabranim popisom bibliografskih jedinica iz nekog područja tako da se naslovi sa standardnog popisa uspoređuju sa zapisima u katalogu knjižnice (Walters, 2023). Metoda usporedbe odabrana je zato što je pogodna za ispitivanje veličine, raznolikosti i pokrivenosti knjižnične građe u usporedbi s određenim standardnim popisom (Johnson, 2014: 270–271). Među jake strane ove metode ubrajaju se i njezina jednostavnost i mogućnost primjene u svim tipovima knjižnica, a među slabe strane subjektivnost stručnjaka i zastarijevanje popisa preporučenih naslova (Comer, 1981: 27).

Budući da se ovim istraživanjem željelo vrednovati zbirku LGBTIQ građe za koju ne postoji standardni popis za hrvatsko govorno područje, u radu je korišten popis koji je, u suradnji s domaćim LGBTIQ stručnjacima, priredila Džoić za potrebe svojega diplomskog rada (Džoić, 2016), te ga početkom 2018. godine nadopunila. Džoić je, naime, zamolila osam relevantnih domaćih stručnjaka

iz predmetnog područja¹, predstavnika udruga i znanstvenika koji se bave ovom problematikom, da predlože minimalno dvadeset naslova za koje smatraju da bi trebali biti uključeni u fond narodnih knjižnica. Prvi je kriterij za uključivanje naslova (neovisno o tome je li riječ o publicistici ili beletristici) taj da se publikacija bavi LGBTIQ problematikom, odnosno da je u publikaciji jedan od likova LGBTIQ osoba te da je knjiga objavljena izvorno na hrvatskom jeziku ili da je prevedena na hrvatski jezik. Analiza pristiglih prijedloga pokazala je da u predloženim popisima naslova postoji znatno preklapanje te se na temelju toga zaključilo da se 55 predloženih naslova može smatrati nekom vrstom temeljnog popisa (Prilog 1). Početkom 2018. godine Džoić je za potrebe provođenja ovog istraživanja istom metodologijom i u suradnji s istim stručnjacima nadopunila postojeći popis te je on proširen s dodatnom 31 jedinicom. Nadopunjeni popis koji je korišten u ovom istraživanju sastojao se od ukupno 86 jedinica: 27 naslova publicistike, 59 naslova beletristike i jedna slikovnica. Iako na popisu pretežu recentne publikacije (tiskane nakon 2000. godine), stručnjaci nisu predložili samo novije naslove. Na popisu se, primjerice, nalazi osam naslova koji su objavljeni prije 2000. godine.

Istraživanje je provedeno od travnja do lipnja 2018. godine, a tijekom studenoga 2023. svi su podaci u knjižničnim katalozima iznova provjereni pri čemu je zaključeno da u međuvremenu nije došlo ni do kakvih promjena. Iako je između provođenja istraživanja i objavljivanja njegovih rezultata prošlo nekoliko godina, smatramo da su dobiveni podaci i dalje relevantni te da mogu poslužiti kao pokazatelj stanja knjižničnih zbirki u hrvatskim narodnim knjižnicama u određenom trenutku koji može biti iznimno koristan u budućim komparativnim istraživanjima. Iako je u Hrvatskoj u posljednjih desetak godina provedeno nekoliko sličnih istraživanja (Džoić, 2016; Žalac Čičak, 2019; Golub, 2022; Faletar, 2024), u stručnim su publikacijama objavljeni jedino rezultati istraživanja koje je Faletar (2024) provela u Osječko-baranjskoj županiji, te se i iz tog razloga smatra opravdanim objaviti rezultate istraživanja predstavljenog u ovom radu.

Istraživanje je provedeno na način da su se pretraživali pojedinačni katalozi odabranih narodnih knjižnica prema popisu preporučenih LGBTIQ naslo-

¹ U izradi popisa sudjelovali su sljedeći stručnjaci: Amir Hodžić, Gabrijela Ivanov, Katja Kahlina, Antonela Marušić, Jasminka Pešut, Aleksandra Pikić, Iva Tomečić te Jasna Žmak. Stručnjaci su odabrani na temelju svojeg obrazovanja, angažmana u relevantnim civilnim udrugama te objavljivanja radova o ovoj temi.

va. Pri pretraživanju kataloga, nisu se posebno bilježili podaci za knjižnične ogranke te su primjerci naslova iz ogranaka uračunani unutar ukupnih podataka za središnje knjižnice. U Excel tablicu bilježio se podatak posjeduje li knjižnica određeni naslov, te podatak o broju primjeraka svakoga pojedinog naslova. Podaci o e-knjigama nisu se bilježili.

Šest ispitanih knjižnica ujedno su i najveće narodne knjižnice u zemlji te pripadaju jednom od prvih triju tipova knjižnica na temelju broja stanovnika u zajednici (Ministarstvo kulture i medija, 2021). Knjižnice grada Zagreba – Gradska knjižnica ubraja se u I. tip, Gradska knjižnica Marka Marulića Split i Gradska knjižnica Rijeka u II. tip, a Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek, Gradska knjižnica Zadar i Gradska knjižnica Velika Gorica u III. tip). U analizi podataka autori su se koristili navedenom podjelom knjižnica na tipove prema broju stanovnika u zajednici u kojoj djeluju kako bi se pokušalo utvrditi postoji li razlika u zastupljenosti LGBTIQ građe između narodnih knjižnica prema veličini, odnosno između knjižnica koje pripadaju različitim tipovima knjižnica prema Standardima za narodne knjižnice (Tablica 1).

TABLICA 1. *Knjižnice prema tipu*

Tip	Broj stanovnika u području	Knjižnica	Broj stanovnika u gradu (2023. godina)
III. tip	za područje od 60.001 do 100.000 stanovnika	Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek	96.848
		Gradska knjižnica Zadar	70.829
		Gradska knjižnica Velika Gorica	61.198
II. tip	za područje od 100.001 do 250.000 stanovnika	Gradska knjižnica Marka Marulića Split	161.312
		Gradska knjižnica Rijeka	108.622
I. tip	za područje s više od 250.000 stanovnika	Knjižnice grada Zagreba – Gradska knjižnica	769.944

3.3. Rezultati

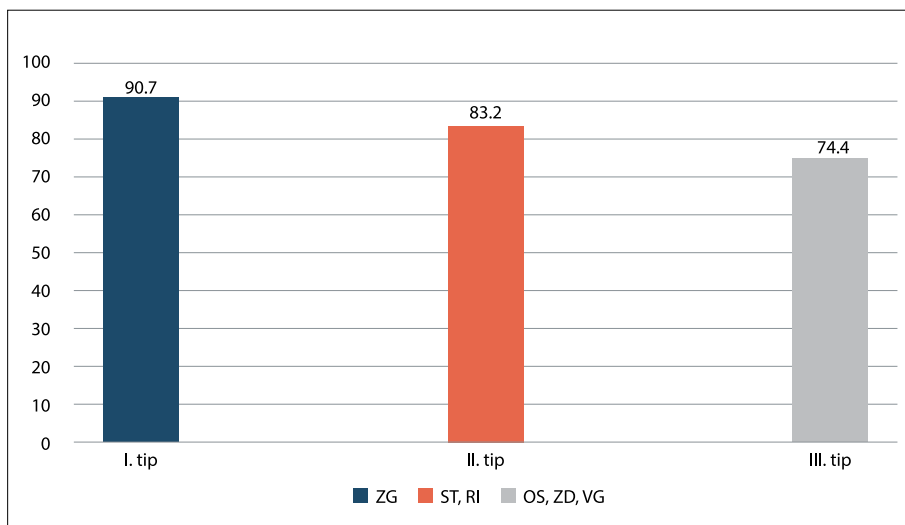
Ni jedna ispitana knjižnica ne posjeduje sve preporučene naslove, ali sve knjižnice imaju više od 50 % svih naslova s popisa (Tablica 2). Najviše preporučenih naslova posjeduju Knjižnice grada Zagreba – Gradska knjižnica s 90,7 % zastupljenih naslova, a najmanje Gradska knjižnica Velika Gorica s 58,1 % zastupljenih naslova.

TABLICA 2. Zastupljena LGBTIQ grada

Tip	Županija	Narodna knjižnica	Broj zastupljenih naslova	Postotak zastupljenih naslova
I.	Grad Zagreb	Knjižnice grada Zagreba – Gradska knjižnica	78	90,7
II.	Splitsko-dalmatinska	Gradska knjižnica Marka Marulića Split	68	79,1
II.	Primorsko-goranska	Gradska knjižnica Rijeka	75	87,2
III.	Osječko-baranjska	Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek	75	87,2
III.	Zadarska	Gradska knjižnica Zadar	67	77,9
III.	Zagrebačka županija	Gradska knjižnica Velika Gorica	50	58,1

Nadalje, rezultati pokazuju da postoji određena tendencija rasta zastupljenosti preporučenih naslova s obzirom na veličinu knjižnice, odnosno zajednice kojoj služi (Slika 1). Knjižnice koje se nalaze u većim gradovima i pripadaju u I. i II. tip posjeduju više preporučenih naslova od knjižnica koje pripadaju u III. tipu knjižnice (nalaze se u manjim zajednicama).

Najveći prosječni broj primjeraka preporučenih naslova posjeduju Knjižnice grada Zagreba (24,3 primjeraka), a najmanje Gradska knjižnica Zadar (2,6

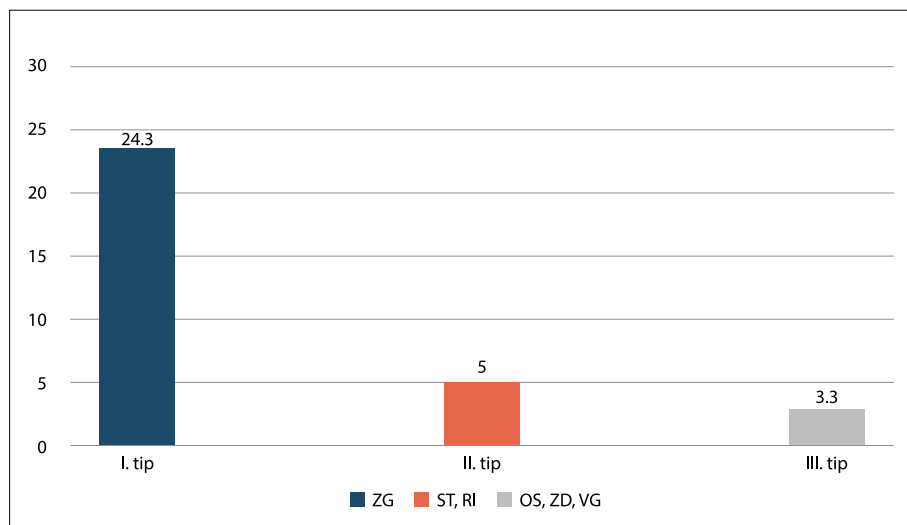
SLIKA 1. Prosječni postotak zastupljenih naslova prema tipu knjižnice

primjeraka) i Gradska knjižnica Velika Gorica (2,6 primjeraka) (Tablica 3).

TABLICA 3. *Prosječan broj primjeraka preporučenih naslova u knjižnicama*

Tip	Knjižnica	Ukupan broj primjeraka	Prosječan broj primjeraka
I.	Knjižnice grada Zagreba – Gradska knjižnica	1894	24,3
II.	Gradska knjižnica Marka Marulića Split	348	5,1
II.	Gradska knjižnica Rijeka	370	4,9
III.	Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek	371	4,8
III.	Gradska knjižnica Zadar	175	2,6
III.	Gradska knjižnica Velika Gorica	131	2,6

S obzirom na prosječan broj primjeraka preporučenih naslova prema tipu knjižnice, najveći prosječan broj primjeraka (24,3) posjeduje knjižnica koja pripada tipu I. (Knjižnice grada Zagreba – Gradska knjižnica) (Slika 2). Podaci ponovno pokazuju da postoji određena tendencija rasta prosječnog broja primjeraka u odnosu na veličinu knjižnice, odnosno zajednice u kojoj djeluje. Što je veća knjižnica, to je veći prosječan broj primjeraka naslova koje posjeduje. Najmanji broj primjeraka zabilježen je kod dviju knjižnica koje pripadaju tipu III. (GKZD, GKVG) i koje u prosjeku imaju svega 2,6 primjerka preporučene građe.

SLIKA 2. *Prosječan broj primjeraka preporučenih naslova prema tipu knjižnice*

Ako se pak ukupan broj primjeraka dostupnih naslova u određenoj knjižnici usporedi s ukupnim brojem stanovnika u njezinoj zajednici, odnosno potencijalnim brojem čitatelja, uočava se da je najveći broj primjeraka istraživanih naslova dostupan u knjižnici tipa III. (GISKO), a ne u knjižnici tipa I. koja se nalazi u najvećem gradu i posjeduje najveći apsolutni broj primjeraka istraživane građe (KGZ) (Tablica 4).

TABLICA 4. *Prosječan broj primjeraka naslova po stanovniku*

Tip	Knjižnica	Ukupan broj primjeraka	Broj primjeraka na 10.000 stanovnika
I.	Knjižnice grada Zagreba – Gradska knjižnica	1894	24
II.	Gradska knjižnica Marka Marulića Split	348	21
II.	Gradska knjižnica Rijeka	370	34
III.	Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek	371	38
III.	Gradska knjižnica Zadar	175	24
III.	Gradska knjižnica Velika Gorica	131	21

U Tablici 5 navedeno je sedam najzastupljenijih naslova, riječ je mahom o prijevodima lijepe književnosti, koje posjeduje svih šest knjižnica. U tablici je naveden ukupni i prosječni broj primjeraka koje istraživane knjižnica posjeduju.

TABLICA 5. *Najzastupljeniji preporučeni naslovi u knjižnicama prema broju primjeraka*

Naslov	Žanr	Ukupan broj knjižnica koje posjeduju građu	Ukupan broj primjeraka	Prosječan broj primjeraka
Llosa, Mario Vargas. <i>San jednog Kelta</i> . Zagreb: Vuković i Runjić, 2013.	Beletristika	6	110	18
Cunningham, Michael. <i>Sati</i> . Zagreb: Algoritam, 2002.	Beletristika	6	104	17
Maxeiner, Alexandra; Kuhl, Anke. <i>Sve je to obitelj</i> . Zagreb: ArTresor Naklada, 2013.	Beletristika	6	91	15
Eugenides, Jeffrey. <i>Srednji spol</i> . Zagreb: Vuković i Runjić, 2007.	Beletristika	6	90	15

Naslov	Žanr	Ukupan broj knjižnica koje posjeduju građu	Ukupan broj primjeraka	Prosječan broj primjeraka
Woolf, Virginia. <i>Orlando: životopis</i> . Zagreb: Vuković i Runjić, 2000.	Beletristika	6	84	14
Murakami, Haruki. <i>Moj slatki Sputnik</i> . Zagreb: Vuković i Runjić, 2002.	Beletristika	6	83	14
Piglia, Ricardo. <i>Spaljeni no-vac</i> . Zagreb: Hena com, 2015.	Beletristika	6	82	14

U Tablici 6 navedeni su najslabije zastupljeni naslovi u istraživanim knjižnicama. Dva naslova s popisa (Barzut Dragoslava: *Pristojan život: lezbejske kratke priče s prostora Ex-Yu* i Isherwood Christopher: *Samac*) ne posjeduju niti jedna knjižnica.

TABLICA 6. Najslabije zastupljeni naslovi u knjižnicama, prema broju primjeraka

Naslov	Žanr	Ukupan broj knjižnica koje posjeduju građu	Ukupan broj primjeraka
Barzut Dragoslava. <i>Pristojan život: lezbejske kratke priče s prostora Ex-Yu</i> . Beograd, Labris, 2012.	Beletristika	0	0
Isherwood Christopher. <i>Samac</i> . Zagreb: Domino, 2014.	Beletristika	0	0
Lorde, Audre. <i>Sestra outsajderka</i> . Beograd, Feministička 94, 2001.	Publicistika	2	4
Pikić, Aleksandra. <i>Nasilje nad lezbijkama, gejevima i biseksualnim osobama u Hrvatskoj: izvještaj istraživanja</i> . Zagreb: Kontra, 2006.	Publicistika	1	1
<i>Put u ProsTRANStvo: transrodnost, transeksualnost, rodna nenormativnost</i> . Rijeka: Lori, 2012.	Publicistika	2	3
Rich, A. <i>Prisilna heteroseksualnost i lezbijka egzistencija</i> . Zagreb: Kontra, 2002.	Publicistika	2	3

Naslov	Žanr	Ukupan broj knjižnica koje posjeduju gradu	Ukupan broj primjeraka
Solanović, S., Pušić, B., Baranović, I., Radović, T. <i>Queer bajke</i> . Zagreb: Queer Zagreb, 2005.	Beletristika	3	4
Stein, Gertrude. <i>Autobiografija Klise B. Toklas</i> . Koprivnica: Šareni dućan, 2012.	Beletristika	3	4
Stein, Gertrude. <i>Melankta: i druge mogu kao ona</i> . Beograd, Rad, 1956.	Beletristika	2	4

4. Zaključna rasprava

Istraživanje koje je predstavljeno u ovom radu pokušalo je utvrditi koliko je LGBTIQ građa zastupljena u fondovima narodnih knjižnica u šest najvećih gradova u Republici Hrvatskoj (Zagreb, Rijeka, Split, Osijek, Zadar, Velika Gorica). Autori su se koristili tradicionalnom metodom usporedbe kako bi doznali u kojoj su mjeri naslovi s preporučenog popisa, koji je sadržavao 86 jedinica s LGBTIQ tematikom na hrvatskom jeziku i koji su izradili domaći stručnjaci, zastupljena u knjižničnim katalogima odabranih domaćih knjižnica.

Dobiveni rezultati pokazuju da ni jedna knjižnica ne posjeduje sve naslove, no sve ispitane narodne knjižnice posjeduju više od 50 % naslova s popisa, pri čemu najviše naslova (90,7 %) posjeduje knjižnica u najvećem gradu (Zagreb), a najmanje (58,7 %) knjižnica u najmanjem gradu (Velika Gorica). Većina ostalih knjižnica posjeduje između 70 i 80 % ispitivanih naslova. Iako su uočena manja odstupanja (kod Gradske knjižnice Marka Marulića Split), vidljiva je tendencija rasta zastupljenosti naslova s veličinom zajednice u kojoj se knjižnica nalazi. Što se knjižnica nalazi u većem gradu, to je i veći broj naslova koje posjeduje. I kod prosječnog broja primjeraka istraživanih naslova, vidljiva je tendencija rasta s veličinom knjižnice. Knjižnice u većim gradovima posjeduju veći prosječni broj primjeraka istraživanih naslova. Ali, kada usporedimo ukupan broj istraživanih naslova s brojem stanovnika u zajednici u

kojoj se knjižnica nalazi, utvrđeno je da najviše primjeraka po broju stanovnika ne posjeduje knjižnica u najvećem gradu i knjižnica koja posjeduje najveći apsolutni broj primjeraka istraživane građe.

Iako se rezultati ovog istraživanja, koje je provedeno među samo šest velikih narodnih knjižnica u zemlji, ne mogu generalizirati na ostale narodne knjižnice u zemlji, možemo zaključiti da je zastupljenost LGBTIQ građe u narodnim knjižnicama u velikim hrvatskim gradovima koje su bile uključene u ovo istraživanje relativno dobra jer četiri od šest istraživanih knjižnica posjeduju 80 % ili više istraživanih naslova. Dobiveni se rezultati, nadalje, samo u jednom dijelu podudaraju s rezultatima drugih istraživanja provedenih u zemlji. Primjerice, za razliku od drugih istraživanja u kojima je u pravilu bilo utvrđeno da znatan dio istraživanih knjižnica posjeduje manje od 50 % istraživanih naslova (Džoić, 2016; Žalac Čičak, 2019; Golub, 2022; Faletar 2024), u ovom su istraživanju sve knjižnice imale više od 50 % istraživanih naslova. Primjerice, Golub, koja je također analizirala zbirke u velikim (matičnim) narodnim knjižnicama u Republici Hrvatskoj, utvrdila je da samo dvije od 20 knjižnica u njezinu istraživanju posjeduju više od 50 % naslova s korištenog popisa. Ovaj je podatak iznimno koristan jer je popis koji je korišten u njezinu istraživanju bio novijeg datuma, izrađen je drukčijom metodologijom (na temelju popisa građe s LGBTIQ temama, objavljene od 2011. do 2020. godine, u Hrvatskoj nacionalnoj bibliografiji – Niz A) te je sadržavao ukupno 139 naslova. Ovi rezultati upućuju na potrebu za kontinuiranim provođenjem komplementarnih i longitudinalnih istraživanja uz korištenje različite metodologije.

I Žalac je svojim istraživanjem potvrdila da je dostupnost LGBTIQ literature u narodnim knjižnicama Primorsko-goranske županije ograničena i nedostatna te da broj preporučenih LGBTIQ naslova, usprkos pojedinačnim odstupanjima, u knjižničnom fondu raste s brojem stanovnika u zajednici u kojoj se knjižnica nalazi. Naime, velika većina knjižnica uključenih u njezino istraživanje posjeduje manje od 50 % istraživanih naslova, pri čemu je najveći udio LGBTIQ građe zastupljen u najvećoj (matičnoj) knjižnici (Gradska knjižnica Rijeka). To je u skladu i s rezultatima istraživanja predstavljenog u ovom radu, s obzirom na to da je utvrđeno da udio LGBTIQ građe raste s veličinom knjižnice. I Džoić je u svojem istraživanju utvrdila da većina knjižnica čije je fondove analizirala posjeduje manje od 50 % LGBTIQ naslova,

pri čemu je ta građa u najvećoj mjeri zastupljena u velikim, matičnim, knjižnicama. I ona je upozorila na to da postoje velike razlike među pojedinim knjižnicama s obzirom na njihovu veličinu. Do istih je rezultata došla i Faletar (2024) koja je utvrdila da većina narodnih knjižnica u Osječko-baranjskoj županiji posjeduje između 30 i 45 % istraživanih LGBTIQ jedinica, pri čemu veće knjižnice odnosno knjižnice u većim gradovima u pravilu posjeduju više preporučenih naslova od knjižnica koje se nalaze u manjim mjestima.

Dobiveni su pak rezultati, u načelu, u skladu s rezultatima sličnih stranih istraživanja, koja su mahom provedena u razvijenim zemljama engleskoga govornog područja i koja pokazuju da je LGBTIQ građa više zastupljena u knjižnicama u većim gradovima. Budući da se može očekivati da će LGBTIQ građa biti u manjoj mjeri zastupljena u narodnim knjižnicama u manjim mjestima, u buduća bi istraživanja svakako trebalo uključiti i knjižnice koje se nalaze u manjim mjestima, posebice onima ruralnim.

Nedostaci istraživanja predstavljenog u ovom radu odnose se prije svega na ograničeni uzorak (uključeno je samo 6 knjižnica) i nedostatke same metodologije (subjektivnost stručnjaka koji su predložili naslove, ažurnost popisa, bilježenje samo tiskane građe itd.), ali i činjenicu da je istraživanje provedeno prije pet godina. No usprkos tomu smatramo da rezultati predstavljeni u ovom radu, s obzirom na činjenicu da rezultati ranijih sličnih istraživanja nisu objavljeni u stručnim publikacijama, mogu doprinijeti boljem razumijevanju ove problematike te potaknuti neka buduća, slična istraživanja.

Nadalje, budući da je u istraživanju korištena samo metoda usporedbe, rezultati zasigurno ne pokazuju stvarno stanje LGBTIQ građe u ispitanim knjižnicama jer je moguće da one posjeduju i neku drugu relevantnu građu koja se nije našla na preporučenom popisu koji je korišten u ovdje opisanom istraživanju. U budućim bi istraživanjima stoga trebalo pokušati utvrditi ukupnu zastupljenost LGBTIQ građe i mimo preporučenih popisa na način da se građa pokuša identificirati na temelju pregledavanja knjižničnih kataloga putem predmetnih odrednica i ključnih riječi, kako bi se utvrdilo koliko LGBTIQ građe knjižnice uistinu posjeduju.

Na koncu, valja istaknuti da narodne knjižnice koje žele proaktivno pridonositi razvoju tolerantne i raznolike lokalne zajednice te potaknuti ili pak podržati pozitivne društvene promjene, moraju pružati podršku za ranjive i marginalizirane pojedince i društvene skupine u svojem neposrednom okru-

ženju. U tom kontekstu, narodne bi knjižnice trebale osigurati odgovarajuću građu i usluge za LGBTIQ populaciju, koja u našem društvu još uvijek nailazi na nerazumijevanje i neprihvatanje. Odgovorno stvaranje uravnoteženih i uključivih knjižničnih fondova na taj će način biti rezultat naših visokih profesionalnih vrijednosti zahvaljujući kojima možemo nadvladati vlastite ili općeprihvaćene, društvene predrasude i izazove s kojima se svakodnevno susrećemo.

LITERATURA

- ALEXANDER, Linda B., and Sarah D. MISELIS. 2007. Barriers to GLBTQ Collection Development and Strategies to Overcome Them. *Young Adult Library Services* 5 (3): 43–49.
- BETTS-GREEN, D. (2020). “We Could Do Better”: Librarian Engagement in LGBTQ Collection Development in Small and Rural Public Libraries in the Southern U. S. *Public Library Quarterly*, doi: 10.1080/01616846.2020.173749
- BRENDLER, Beth; BECKMAN, Lindsay; ADKINS, Denice; MOULAI-SON Sandy, HEATHER; WIGGINS-PRELAS, Natalia; ADAMS, Vanessa. (2017). Provide the Highest Level of Service: Public Library Collections of LGBTQ* Materials for Adolescents in the United States. *The Journal of Research on Libraries and Young Adults* 8, 1.
- CHAPMAN, Elizabeth L.; BIRDI; Briony. (2016). It’s Woefully Inadequate: Collections of LGBTQ* Fiction for Teens in English Public Library Services. *The Journal of Research on Libraries and Young Adults* 7, 29. Dostupno na: http://www.yalsa.ala.org/jrly/wp-content/uploads/2016/03/Chapman-and-Birdi_Collections-of-LGBTQ-Fiction.pdf
- CLARK-HUNT, L. K., & CREEL, S. (2023). Interviews with Public Librarians on Their Experiences in Cases of Censorship. *Public Library Quarterly (New York, N. Y.)*. <https://doi.org/10.1080/01616846.2023.2243201>
- CLAYTON, P. & GORMAN, G. E. (2001). *Managing Information Resources in Libraries: collection management in theory and practice*. Library Association Publishing.
- COMER, Cynthia. (1981). List-checking as a method for evaluating library collections. *Collection Building* 3, 3: 26–34. <https://doi.org/10.1108/eb023065>
- DAY, S. (2013). Libraries as LGBTIQ Venues. *Gay and Lesbian Issues and Psychology Review*, 9, 1: 46–50. <https://doi.org/10.5860/crln.79.3.114>
- DOWNEY, J. (2016). *LGBT Materials and Collection Development: The Good, the Bad, and the Ugly*. Retrieved from http://www.jenniferdowneywrites.com/uploads/1/0/8/7/108723321/article_lgbt_materials_and_collection_development.pdf
- DOWNEY, J., ANTELL, K., STROTHMANN, M. (2013). Self-Cen-

- sorship in Selection of LGBT Themed Materials. *Reference & User Services Quarterly* 53, 2: 104–107.
- DŽOIĆ, Zrinka. (2016). *Queer literatura u narodnim knjižnicama: diplomski rad*. Zadar: Sveučilište u Zadru. Dostupno na: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:162:273749>
- EVANS, G. E., & SAPONARO, M. Z. (2005). *Developing Library and Information Center Collections* (5th ed.). Libraries Unlimited.
- FALETAR, S. (2024). LGBTIQ građa u narodnim knjižnicama Osječko-baranjske županije. *Knjižničarstvo* 28, 2: 89–114.
- FOGLE KURZ, R. (2018). Out of the Closet, but Not on the Shelf: Questions and Concerns About Collection Development of LGBT Books for Teens. *Young Adult Library Services*, Summer 2018, 20–25.
- GLBTRT. (n.d.). *Open to All: Serving the GLBT Community in Your Library*. Dostupno na: <https://www.ala.org/rt/sites/ala.org/rt/files/content/professionaltools/160309-glbtrt-open-to-all-toolkit-online.pdf>
- GOLUB, Antonija. (2022). *Predstavljanje LGBTIQ literature u online katalogima narodnih knjižnica: diplomski rad*. Zadar: Sveučilište u Zadru. Dostupno na: <https://zir.nsk.hr/en/islandora/object/unizd%3A7228/datastream/PDF/view>
- GOUGH, C.; GREENBLATT, E. (2010). Barriers to selecting materials about sexual and gender diversity. *Serving LGBTIQ Library and Archives Users: Essays on Outreach, Service, Collections and Access*. McFarland. Pp 165–174
- GREENBLATT, E. (Ed.). (2010). *Serving LGBTIQ Library and Archives Users: Essays on Outreach, Service, Collections and Access*. McFarland. Dostupno na: https://www.jstor.org/stable/pdf/refuseserq.53.2.104.pdf?casa_token=hDAJ7GLajIUAAAAA:WI92lZ2RcsGZrt6xvnFRuajBIXvZUAh9usAMY-43qt42q4FGIWQgGyRt1-IZQWdzGA5n26Qs95YksTIL7EM1grKh2gIDeNjyGMzHneeQNlhftbnwg
- GRIFFIN, Stephanie. (2021). LGBTQ+ Picture Books: A Collection Assessment of Lonesome Pine Regional Library System. *SLIS Connecting* 10, 2. Dostupno na: <https://aquila.usm.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1226&context=slisconnecting>
- HOWARD, Vivian. (2005). Out Of The Closet... But Not On The Shelves? An Analysis Of Canadian Public Libraries' Holdings Of Gay-Themed Picture Books. *Progressive Librarian* 25: 62–75. Dostupno na: <http://www.progressivelibrariansguild.org/PL/PL25/062.pdf>

- Hrvatsko knjižničarsko društvo. (n.d.). *Etički kodeks*. Dostupno na: <https://www.hkdrustvo.hr/o-nama/eticki-kodeks/>
- IFLA and UNESCO. (2022). *IFLA-UNESCO Public Library Manifesto 2022*. Dostupno na: <https://repository.ifla.org/bitstream/123456789/2455/1/IFLA-UNESCO%20Public%20Library%20Manifesto%202022-hr.pdf>
- IFLA i UNESCO. (2022). *IFLA-in i UNESCO-ov Manifest za narodne knjižnice*. Dostupno na: <https://repository.ifla.org/bitstream/123456789/2455/1/IFLA-UNESCO%20Public%20Library%20Manifesto%202022-hr.pdf>
- IFLA. (2002). *The Glasgow Declaration on Libraries, Information Services and Intellectual Freedom*. Dostupno na: <http://www.ifla.org/publications/the-glasgow-declaration-on-libraries-information-services-and-intellectualfreedom>
- IFLA. (2012). *IFLA Code of Ethics for Librarians and other Information Workers (full version)*. Dostupno na: <https://www.ifla.org/publications/ifla-code-of-ethics-for-librarians-and-other-information-workers-full-version/>
- IFLA. (2023). *LGBTQ Users Special Interest Group*. Dostupno na: <https://www.ifla.org/units/lgbtq/>
- IFLA. (2023). *Special Interest Group (SIG) Committee Member*. Dostupno na: <https://www.ifla.org/special-interest-group-sig-committee-member-2023/>
- IFLA/FAIFE. (1999). *Izjava IFLA-e o knjižnicama i intelektualnoj slobodi*. Dostupno na: <https://repository.ifla.org/bitstream/123456789/1432/1/ifla-statement-on-libraries-and-intellectual-freedom-hr.pdf>
- IFLA/FAIFE. (1999). *Knjižnice i Intelektualna Sloboda*. Dostupno na: <https://repository.ifla.org/bitstream/123456789/1432/1/ifla-statement-on-libraries-and-intellectual-freedom-hr.pdf>
- JOHNSON, P. (2018). *Fundamentals of Collection Development and Management* (4th ed.). Facet Publishing.
- JOHNSON, Peggy. (2004). *Fundamental of collection development and management*. Chicago: American Library Association.
- JUČIĆ, Matko i Franko DOTA. (2023). *Rozi megafon: Dva koraka naprijed, jedan natrag – LGBTIQ prava u Hrvatskoj između stagnacije i sudskih pobjeda. Izvještaj Zagreb Pridea o stanju ljudskih prava LGBTIQ osoba u Republici Hrvatskoj 2018. – 2022*. Zagreb Pride: Zagreb. Dostupno na: https://zagreb-pride.net/wp-content/uploads/2023/02/Rozi_megafon3_2018-2022_final.pdf
- KOONTZ, C., & GUBIN, B. (Eds.). (2011). *IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice* (2. hrv. izd.). Hrvatsko knjižničarsko društvo.

- LORI. (2022). *Iskustva i potrebe mladih LGBTIQ osoba u Hrvatskoj: izvještaj o rezultatima istraživanja*. LORI.Zagreb, Rijeka. Dostupno na: <https://www.dugineobitelji.com/wp-content/uploads/2022/04/Iskustva-i-potrebe-mladih-LGBTIQ-osoba-u-Hrvatskoj.pdf>
- Ministarstvo kulture i medija. (2021). *Standard za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj*. / Narodne novine 103/2021, 1834. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2021_09_103_1834.html
- PIKIĆ, Aleksandra; BARBARIĆ, Ana. (2020). Public Libraries In The Eyes Of The LGBTIQ Community: The Case Of Croatia. *Public Library Quarterly* 39, 2: 115–139. <https://doi.org/10.1080/01616846.2019.1621735>
- RIDINGER, R. (2014). Tracking the Rainbow: Recent Trends in LGBT Reference and Collection Development. *Reference Reviews* 28, 7: 2–7. <https://doi.org/10.1108/RR-11-2013-0297>
- ROTHBAUER, Paulette M. i Lynne E. F. McKECHNIE. (1999). Gay And Lesbian Fiction For Young Adults: A Survey Of Holdings In Canadian Public Libraries. *Collection Building* 18, 1: 32–39. <https://doi.org/10.1108/01604959910256526>
- SIMPSON, S. H. (2006). Why Have a Comprehensive & Representative Collection? GLBT Material Selection and Service in the Public Library. *Progressive Librarian* 27, 75: 44–51. Dostupno na: <https://www.proquest.com/scholarly-journals/why-have-comprehensive-representative-collection/docview/207668903/se-2>
- THOMPSON, Jennie. (2019). Silently censoring: Influences of collection development policy on LGBTQ youth. *Identity and Adversity* 109. Dostupno na: <https://dalspace.library.dal.ca/xmlui/handle/10222/79496>
- United Nations. (1948). *Universal Declaration of Human Rights*. Dostupno na: <https://www.ohchr.org/en/human-rights/universal-declaration/translations/hrvatski-croatian?LangID=src2>
- WALTERS, William H. (2023). Assessing Diversity in Academic Library Book Collections: Diversity Audit Principles and Methods. *Open Information Science* 7. Dostupno na: <https://www.degruyter.com/document/doi/10.1515/opis-2022-0148/html?lang=en>
- ŽALAC ČIČAK, Sanja. (2019). *LGBTIQ literatura u narodnim knjižnicama Primorsko-goranske županije: diplomski rad*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu. Dostupno na: <https://zir.nsk.hr/islandora/object/ffzg%3A881/datastream/PDF/view>

Prilog 1. Popis istraživanih naslova

Autor/ Urednik	Naslov	Mjesto izdavanja	Nakladnik	Godina izdanja	Žanr
Abramson, P. R., Pinkerton, S. D.	<i>O užitku: razmišljanja o naravi ljudske spolnosti</i>	Zagreb	Jesenski i Turk, Hrvatsko sociološko društvo	1998	Publicistika
Aldrich, R.	<i>Povijest gej i lezbijskog života i kulture</i>	Zagreb, Beograd	Sandorf, Red box	2011	Publicistika
Bagić, Aida	<i>Ako se zovem Sylvia</i>	Zagreb	Aora komuni- kacije	2007	Beletristika
Bakić, Asja	<i>Mars</i>	Zagreb	Sandorf	2015	Beletristika
Bendini, N.	<i>Samo na jednu noć</i>	Zagreb	Queer Zagreb	2009	Beletristika
Bođožić, Nataša (ur.)	<i>Poqueerene priče</i>	Zagreb	Domino	2004	Beletristika
Butler, Judith	<i>Nevolje s rodom: feminizam i subverzija identiteta</i>	Zagreb	Ženska infoteka	2000	Publicistika
Carter, D.	<i>Stonewall: pobuna koja je rasplamsala gej revoluciju</i>	Zagreb	Zagreb Pride	2011	Publicistika
Chbosky, Stephen	<i>Charlijev svijet</i>	Zagreb	Algoritam	2014	Beletristika
de Lauretis, T.	<i>Praksa ljubavi: lezbijska seksualnost i perverzna žudnja</i>	Zagreb	Ženska infoteka	2003	Publicistika
Dobrović, Z., Bosanac, G.	<i>Usmena povijest homoseksualnosti u Hrvatskoj: dokumen- tiranje svjedočanstava o privatnom i javnom djelovanju seksualnih i rodnih manjina: preteča LGBT pokreta u Hrvatskoj</i>	Zagreb	Domino	2007	Publicistika
Downing, L., Gillet, R.	<i>Queer u Europi – su- vremene studije</i>	Zagreb	Zagreb Pride	2013	Publicistika
Duhaček, Gordan	<i>Destruktivna kritika i druge pederske priče</i>	Zagreb	Domino	2009	Beletristika
Eugenides, Jeffrey	<i>Srednji spol</i>	Zagreb	Vuković i Runjić	2007	Beletristika

Autor/ Urednik	Naslov	Mjesto izdavanja	Nakladnik	Godina izdanja	Žanr
Eugenides, Jeffrey	<i>Nevina samoubojstva</i>	Zagreb	Vuković i Runjić	2004	Beletristika
Filipović, U.	<i>Staklenac</i>	Zagreb	Domino	2007	Beletristika
Fisher, E.	<i>Aimee i Jaguar</i>	Zagreb	Ženska infoteka	2000	Beletristika
Foucault, M.	<i>Povijest seksualnosti: volja za znanjem</i>	Zagreb	Domino	2013	Publicistika
Foucault, M.	<i>Povijest seksualnosti: upotreba zadovoljstva</i>	Zagreb	Domino	2013	Publicistika
Foucault, M.	<i>Povijest seksualnosti: briga o sebi</i>	Zagreb	Domino	2013	Publicistika
Frey, Damir Zlatar	<i>Kristalni kardinal</i>	Zaprešić	Fraktura	2014	Beletristika
Guibert, H.	<i>Citomegalovirus</i>	Zagreb	Queer Zagreb	2009	Beletristika
Guibert, Herve	<i>Lud za Vicentom</i>	Zagreb	Domino	2011	Beletristika
Guibert, Herve	<i>Samilosni protokol</i>	Zagreb	Domino	2011	Beletristika
Heger, H.	<i>Muškarci s ružičastim trokutom</i>	Zagreb	Queer Zagreb	2008	Beletristika
Herzog, D.	<i>Seksualnost u Europi 20. stoljeća</i>	Zagreb	Zagreb Pride	2015	Publicistika
Hollinghurst, Alan	<i>Linija ljepote</i>	Zagreb	Profil interna- tional	2005	Beletristika
Hooks, B.	<i>Feminizam je za sve: strastvena politika</i>	Zagreb	Centar za ženske studije	2004	Publicistika
Ilinčić, D.	<i>Berlinski ručnik</i>	Zagreb	Fokus komu- nikacije	2006	Beletristika
Isherwood, Christopher	<i>Samac</i>	Zagreb	Domino	2014	Beletristika
Kovačić, Ivana	<i>Parabajka</i>	Rijeka	Zigo	2013	Beletristika
Llosa, Mario Vargas	<i>San jednog Kelta</i>	Zagreb	Vuković i Runjić	2013	Beletristika
Maxeiner, Al- exandra; Kuhl, Anke	<i>Sve je to obitelj</i>	Zagreb	ArTresor Naklada	2013	Beletristika
Mozetić, Brane	<i>Banalije</i>	Zagreb	Altagama	2012	Beletristika
Pagano, Em- manuelle	<i>Adolescenti trogloditi</i>	Zagreb	MeandarMe- dia	2014	Beletristika

Autor/ Urednik	Naslov	Mjesto izdavanja	Nakladnik	Godina izdanja	Žanr
Pavlić, Zrinka	<i>Imaš vatre?</i>	Zagreb	Jesenski i Turk	2013	Beletristika
Piglia, Ricardo	<i>Spaljeni novac</i>	Zagreb	Hena com	2015	Beletristika
Poštić, J., Hodžić, A.	<i>Transgresija roda: spolna/rodna ravnopravnost znači više od binarnosti: zbornik konferencijskih radova</i>	Zagreb	Ženska soba, CESI	2006	Publicistika
Rich, A.	<i>Prisilna heteroseksualnost i lezbijska egzistencija</i>	Zagreb	Kontra	2002	Publicistika
Rich, A.	<i>O lažima, tajnama i šutnji: izabrani tekstovi</i>	Zagreb	Ženska infoteka	2003	Publicistika
Rojc, Saška	<i>Puzlerojc</i>	Zagreb	AGM	2007	Beletristika
Simić, Mima	<i>Pustolovine Glorije Scott</i>	Zagreb	AGM	2005	Beletristika
Smith, Tom Rob	<i>Farma</i>	Zagreb	Profil	2015	Beletristika
Solanović, S., Pušić, B., Baranović, I., Radović, T.	<i>Queer bajke</i>	Zagreb	Queer Zagreb	2005	Beletristika
Spargo, T.	<i>Foucault i queer teorija</i>	Zagreb	Jesenski i Turk	2001	Publicistika
Stulhofer, A.	<i>Što je za mene seks</i>	Zagreb	Profil	2010	Publicistika
Toibin, Colm	<i>Evandjelje po Mariji</i>	Zagreb	Naklada Ljevak	2014	Beletristika
Tranik, Suzana	<i>U svojem dvorištu</i>	Zagreb	Lezbijska grupa Kontra	2011	Beletristika
Verde, Nora	<i>Do isteka zaliba</i>	Zagreb	Sandorf	2013	Beletristika
Verde, Nora	<i>Posudi mi smajl</i>	Zagreb	MeandarMedia	2010	Beletristika
Winterson, Jeanette	<i>Naranče nisu jedino voće</i>	Korčula, Zagreb	Andrijići	1998	Beletristika
Witting, Monique	<i>Hetero um i drugi eseji</i>	Zagreb	Kontra	2011	Publicistika
Žmak, Jasna	<i>Moja ti</i>	Zagreb	Profil	2015	Beletristika
	<i>Put u ProSTRANStvo: transrodnost, transeksualnost, rodna nenormativnost</i>	Rijeka	LORI	2012	Publicistika

Autor/ Urednik	Naslov	Mjesto izdavanja	Nakladnik	Godina izdanja	Žanr
Barzut, Drago- slava	<i>Pristojan život: lezbejske kratke priče s prostora Ex-Yu</i>	Beograd	Labris	2012	Beletristika
Lorde, Audre	<i>Sestra autsajderka: eseji i govori</i>	Beograd	Feministička 94	2001	Publicistika
Sontag, Susan	<i>Ponovno rođena – dnevnici i bilješke, 1947. – 1963.</i>	Zagreb	Domino	2011	Beletristika
Stein, Gertrude	<i>Autobiografija Klise B. Toklas</i>	Ko- privnica	Šareni dućan	2012	Beletristika
Woolf, Virginia	<i>Pisma Viti</i>	Zagreb	Centar za ženske studije	2008	Beletristika
Bechdel, Alison	<i>Fun Home: obiteljska tragikomedija</i>	Zagreb	Fibra	2015	Beletristika
Cunningham, Michael	<i>Sati</i>	Zagreb	Algoritam	2002	Beletristika
Dickinson, Emily	<i>Poezija</i>	Sarajevo	Svijetlost	1988	Beletristika
Flagg, Fannie	<i>Pobane zelene rajčice u Gostionici Whistle Stop</i>	Zagreb	Mozaik knjiga	2005	Beletristika
Murakami, Haruki	<i>Moj slatki Sputnik</i>	Zagreb	Vuković i Runjić	2002	Beletristika
Nin, Anais	<i>Dnevnik ljubavi</i>	Zagreb	Profil Interna- tional	2004	Beletristika
Radaković, Borivoj	<i>Dvije: antologija lezbi- jske poezije</i>	Zagreb	Perun/Nak- lada Juričić	1994/2012	Beletristika
Stein, Gertrude	<i>Melankta: i druge mogu kao ona</i>	Beograd	Rad	1956	Beletristika
Vaughan, Brian K.	<i>Y, posljednji muškarac na svijetu</i>	Zagreb	Fibra	2013	Beletristika
Waters, Sarah	<i>Noćna straža</i>	Zagreb	VBZ	2007	Beletristika
Waters, Sarah	<i>Varalice</i>	Zagreb	VBZ	2009	Beletristika
Winterson, Jeanette	<i>Knjiga mog kompjutera</i>	Zagreb	Vuković i Runjić	2004	Beletristika
Woolf, Virginia	<i>Orlando: životopis</i>	Zagreb	Vuković i Runjić	2000	Beletristika
Buretić- Bogović, Marija	<i>Ljubice i bič: ispovijed žene sklone ženama</i>	Zagreb	Pavičić Press	1996	Beletristika
Dobrović, Z., Bosanac, G.	<i>Usmena povijest homoseksualnosti u Hrvatskoj</i>	Zagreb	Queer Zagreb	2007	Publicistika

Autor/ Urednik	Naslov	Mjesto izdavanja	Nakladnik	Godina izdanja	Žanr
Kalamujić, Lejla	<i>Zovite me Esteban</i>	Zagreb	Sandorf	2017	Beletristika
Kovač, Mirko	<i>Malvina: Životopis Malvine Trifković</i>	Zagreb	Fraktura	2007	Beletristika
Kovačić, Ivana	<i>Parabajka</i>	Zagreb	Zigo	2013	Beletristika
Sagasta, Sanja	<i>Saffino ogledalo</i>	Zagreb	AGM	2005	Beletristika
Terzić, Ajla	<i>Mogla je biti prosta priča</i>	Zagreb	Sandorf	2011	Beletristika
Tratnik, Suzana	<i>U svojem dvorištu</i>	Zagreb	Kontra	2011	Beletristika
Pikić, Alek- sandra	<i>Nasilje nad lezbijkama, gejevima i biseksualnim osobama u Hrvatskoj: izvještaj istraživanja</i>	Zagreb	Kontra	2006	Publicistika
Maričić, An- tonija	<i>Ja nisam gej mama, ja sam mama: roditeljstvo LGB osoba u Hrvatskoj</i>	Zagreb	Jesenski i Turk	2016	Publicistika
Zegura, Iva	<i>Coming out: razumjeti vs./feat. prihvatiti</i>	Zagreb	MD	2006	Publicistika
Šegota, Ivo; Zeželj, Borna Nikola	<i>Moja dugina obitelj</i>	Zagreb	Udruga Dugine obitelji	2017	Beletristika
Griffin, Carolyn Welch; Wirth, Mar- ian J.; Wirth, Arthur G.	<i>Više od prihvaćanja: roditelji djece sklone vlastitom spolu govore o svojim iskustvima</i>	Zagreb	Publikum	1997	Publicistika
Sagasta, Sanja	<i>Spirale</i>	Zagreb	Algoritam	2012	Beletristika
Green, Beverly; Herek, Gregory M.	<i>Psihologija ženske i muške homoseksualnosti: teorija, znanstvena istraživanja kliničke primjene</i>	Zagreb	Naklada Je- senski i Turk: Hrvatsko sociološko društvo	1999	Publicistika
Mondimore, Francis Mark	<i>Privodna povijest homoseksualnosti</i>	Zagreb	Antibarbarus	2003	Publicistika